Kırsal Kadın ve Çevre

Nurşen ADAK*

ÖZET

Pek çok kavram gibi çevre kavramını tanımlamak da oldukça güçtür. Çevre en basit olarak sıklıkla insani olmayan dünya olarak adlandırılabilir. Bazen de doğa ile aynı anlamda kullanılır. Ancak günümüz çevre tanımlarında çevre ve insan ilişkisi özellikle vurgulanır olmuştur. Bu bildiride "kırsal kadın ve çevre" ilişkisi toplumsal cinsiyet perspektifinde ele alınacaktır. Çalışmada kadının çevreyle ilişkisi iki şekilde incelenecektir: Çevreyi etkileyip, değiştirenler olarak kadınlar ve çevresel koşullardan etkilenenler olarak kadınlar.

Çalışma, literatür taramasına dayalı olarak kırsal kadın-çevre ilişkisini incelemektedir. İlkönce toplumsal cinsiyet ve çevre kavramı ele alınmakta daha sonra kırsal kadın ve çevre konusu gözden geçirilmekte ve çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, kırsal kadın, çevre

Rural Woman And Envıronment

ABSTRACT

Like many other concepts it is also difficult to define the environment. In most cases environment is basically understood as the nonhuman world and sometimes it is used as a synonym for the nature. However the relationship between environment and human is becoming more important in the contemporary environment definitions. In this article, the relationship between rural woman and environment will be investigated through the gendered lens. Women-environment relations will be examined in two ways: women who have affected the environment and are affected by the environmental conditions.

As a result, rural woman-environment relations will be reviewed by referring to the preceding studies. Firstly the concepts of environment and gender will be examined and the subject of rural woman and the environment will be revised afterwards. Finally the paper will end with the conclusion part.

Key Words: Gender, rural woman, environment

GİRİŞ

İnsan-insan ve insan-doğa ilişkilerini inceleyen sosyolojinin ilgi alanlarından birisi de çevre sosyolojisidir. Toplum-çevre ilişkisi incelendiğinde, toplumların avcı-toplayıcı toplumlar, tarım toplumları ve sanayi toplumları olmak üzere kabaca üç evreden geçtiği kabul edilir. Her evrede toplumların çevreyle olan ilişkileri farklılaşır. Sanayi toplumları doğa üzerinde hâkimiyetin en üst seviyede olduğu toplumlar olduğu gibi erkek egemen ideolojinin de baskın olduğu toplumlardır. Ancak sorun birey olarak erkekler değil ataerkil yapıdır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların çevre ve doğayla olan ilişkileri irdelenecektir.

Kırsal alanda kadınların çevreyi kullanma biçimleri toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilgilidir. Temizlik ve yemek yapma, yaşlı ve çocukların bakımı, tarlayı sulama, gübreleme, çapalama, hayvanlara bakma gibi kadınların ev içi ve ev dışında yerine getirdikleri pek çok şey çevre ile yakından ilgilidir. Köylerde doğal kaynakları kullanan ve yönetenler yani çevreyi etkileyenler olarak kadınların, su ve toprak başta olmak üzere doğal kaynakları akılcı ve çevreye duyarlı şekilde kullanmaları önem taşımaktadır. Ayrıca iklim değişikliği, toprağın verimsizleşmesi, temiz içme ve kullanma suyunun olmaması, kıtlık, doğal bitki örtüsü ile hayvan türlerinin ve kültürel çevrenin hızla yok olması gibi olumsuz çevre koşulları kırsal alanda kadınları etkilemektedir.

Sanayileşme ve kentleşme süreci kırsal alanda önemli değişmeleri beraberinde getirdiği gibi çeşitli çevresel riskleri de getirmiştir. İnsan-doğa ilişkisinde insanın doğayı egemenliği altına alma istemi ve doğaya müdahalesi beraberinde doğal dengenin

* Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü nadak@akdeniz.edu.tr

bozulması, biyolojik çeşitliliğin azalması, iklimlerin değişmesi gibi çeşitli çevresel risk ve sorunları gündeme taşımıştır. Kadının kırsal alanda cinsiyete dayalı işbölümü sonucu ev içi ve ev dışında yerine getirdiği pek çok iş çevreyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda bildirinin kavramsal kısmında toplumsal cinsiyet ve çevre kavramları irdelendikten sonra kadın ve çevre ilişkisi tartışılacaktır.

TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet kavramı, 'toplumsal cinsiyet' (gender) ile 'cinsiyet' (sex) arasındaki farkı belirtmek için Robert Stoller tarafından 1968 yılında ortaya atılmıştır (Segal, 1992). Ann Oakley tarafından da toplumsal cinsiyet kavramı 1970'li yılların başında sosyolojiye girmiştir. Ann Oakley'e göre, "'cinsiyet' (sex) biyolojik erkek-kadın ayrımını anlatırken, 'toplumsal cinsiyet' (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır." (Marshall, 1999).

Serdaroğlu (2010) cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını şu şekilde tanımlar: "Cinsiyet cinsler arasındaki mevcut genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerle tanımlanan farklara işaret eden bir kategorileştirmeyi işaret ederken, toplumsal cinsiyet toplumsal olarak inşa edilmiş, kültürel bir kategoridir… Toplumsal cinsiyet farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda ve tarihin farklı dönemlerinde farklı alanlarda neyin eril neyin dişil olduğuna ilişkin inançları anlatır ve farklı cinslere atfedilen tutum ve davranışlar onlara verilen roller ve sorumluluklar olarak tanımlanır." Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ile yakından ilgili diğer bir kavram da cinsiyet rolleridir (sex role). Cinsiyet rolleri kadın ve erkek için uygun görülen, bir kültüre özgü tutum, alışkanlık ve davranışların harekete geçirilmesine gönderme yapar.

Simone de Beauvoir'a toplumsal cinsiyetin, cinsiyetten farklılığını "İkinci Cins" (The Second Sex) adlı çalışmasında kadın olarak doğulmaz, kadın olunur diyerek özetleyip, kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların ancak toplumsal düzlemde anlam kazandığını ifade etmektedir. Düşünüre göre kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, biyolojik özelliklerle açıklanabilir ama belirlenemez (Humm, 2002).

Yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım temel bir ayrımdır. Böylelikle kadın ve erkek arasındaki farkların sadece biyolojik temelli olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Cinsiyetimize ilişkin algılayışımız, tutum ve davranışlarımız toplum tarafından inşa edilmekte, kadın ve erkek arasındaki farklılıklar toplumsal düzlemde kurulmaktadır. Toplumsal cinsiyetin, kadın ve erkek üzerinde yarattığı davranışsal, karakteristiksel, rolsel farklılıklar -erkek normu üzerine kurulu dünyada, erkek egemenliğini pekiştirecek bir şekilde- ailede, okulda, kitle iletişim araçlarında açıkça ya da üstü kapalı bir şekilde kuşaktan kuşağa aktarılır. Sosyal ilişkilerin cinsiyet kalıpları doğrultusunda biçimlenmesi, kadının gelişiminin, statüsünün vb. erkeğin konumuna bağlı olmasına yol açar.

Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkek tarafından gerçekleştirilmesi beklenilen rol ve davranışlara göndermede bulunan bir kavramdır. Kadın ve erkeğe ilişkin tutumlar zaman içerisinde değişmekte ve aynı zamanda her toplumda farklılıklar göstermektedir. Kamusal alan erkeğin alanıyken, kadın özel alan içerisindedir. Her iki alan içerisinde de kadının ve erkeğin gerçekleştirmesi gereken roller toplum tarafından belirlenmiş bulunmaktadır. Belirlenen cinsiyet rolleri, çocukluk sürecinde aileden başlayarak, toplumun diğer kurumlarının da aracılığıyla pekiştirilir.

Kadın ve erkeğin, cinsiyet kimliklerini ve cinsiyet rollerini öğrenmeleri toplumsallaşma süreciyle beraber başlar. Coleman ve Cressey'e göre kültürel yaşamımız için gerekli olan şeyleri -gelenekleri, alışkanlıkları, değerleri, nasıl konuşacağımızı ve düşüneceğimizi- toplumsallaşma süreci içinde öğreniriz. Toplumsal cinsiyette bu sürecin bir parçasıdır; üyesi olduğumuz cinsiyetten beklenilen tutum ve davranışlar bu dönemde şekillenir. Cinsiyetle ilgili basmakalıp uygulamalar çocuğun doğumuyla başlar: Erkek çocuklar mavi, kız çocuklar ise pembe battaniyeye sarılırlar. Cinsiyetler arası farklılıklar

yatak odalarının dekorasyonunda ve oyuncaklarda da kendini gösterir (Coleman ve ark.1999).

Toplumsal cinsiyet İlişkileri, hayatın birçok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların genellikle ikinci plana itildiği, eşit olmayan güç ilişkisi içermektedir. Erkekler ve erkeklere atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değer, birçok açıdan kadınlara ve kadınlara atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değerden daha büyüktür.

Bu bildiride kırsal alanda kadının evi içi ve ev dışında yerine getirdiği görev ve sorumluluklar toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilecektir.

ÇEVRE VE TOPLUM

Çevre belirli bir zamanda dolaylı ya da dolaysız olarak kişiyi etkileyen, ferdin maddi ve manevi gelişmesini ve yaşam koşullarını belirleyen biyolojik, coğrafi ve toplumsal etkenlerin tamamıdır. Çevre; günümüzde doğal, ekonomik ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınmakta ve bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim gözetilmekte, içerdiği temel unsurlar olan insanla birlikte bütün canlı ve cansız varlıklarla; canlı varlıkların her çeşit eylem ve davranışını etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal nitelikteki etkenlerin bütünü olarak değerlendirilmektedir (Ansiklopedik Çevre Sözlüğü, 2001).

İnsan yaşamının doğayla birlikteliği, insanlığın çok eski dönemlerden itibaren doğa ve insan-doğa ilişkileri konusunda görüşler ve düşünceler geliştirmesine neden olmuştur. İnsanın doğaya egemen olma çabası insanın doğaya yabancılaşmasını ve doğanın insan lehine (aslında aleyhine) tahribini de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle günümüz toplumlarını doğanın sınırsızca insan iyiliği için sömürüldüğü, çevrenin aşırı tahrip edildiği, çevresel sorunların geçmişe oranla arttığı ve küresel hale geldiği risk toplumları olarak adlandırmak da mümkün gözükmektedir. Çünkü çevre dengeli ve sağlıklı olduğu ölçüde toplumsal yaşamı destekler ancak çevresel dengenin sağlanabilmesi insana ve onun davranışlarına bağlıdır. Yani, insanoğlu geçmişten bugüne hem çevresindeki olaylardan etkilenmiş hem de çevreyle ilgili faaliyetleriyle çevresini etkilemiş, değiştirmiş, zarar vermiş ve çevrenin kirlenmesine neden olmuştur. Toplum, doğa üzerinde kurulmuştur ve doğayla karşılıklı, sürekli ilişki içindedir.

Savaş, aşırı tüketim, nüfus artışı, doğal kaynakların aşırı kullanımıyla ekolojik yıkıma neden olan insanlar, yalnızca var olabilmek için bağımlı oldukları doğanın değil aynı zamanda insan türünün diğer yarısı olan kadınların da fiziksel ve ruhsal olarak kalıcı zararlar görmelerine neden olurlar. Zehirli atıklar ve kirlilik nedeniyle ölen, hastalanan, aç kalan, insan türünün devamını sağlayacak olan doğurganlıkları tehdit altında olan kadınlardır. Bununla birlikte hastaların, yaşlıların, çocukların bakımı ve beslenmesinden, yiyecek, giyecek ve yakacak temininden sorumlu olanlar da kadınlardır. Biyolojik yapıları ve toplumsal iş bölümünde kadına düşen bu görevler, onları doğrudan doğaya bağımlı kılar ve doğayla erkeklerden daha farklı bir ilişki kurmasını sağlar. Diğer taraftan kadını doğayla özdeşleştiren erkek egemen anlayış her ikisini de tahakküm altına alarak ikili sömürüyü gerçekleştirir (Çetin, 2007).

KIRSAL KADIN VE ÇEVRE

Kırsal alanda kadının yaşam pratikleri çevre ile yakından ilgilidir. Geleneksel cinsiyete dayalı işbölümüne bağlı olarak hem ev ve aile ile ilgili yemek ve temizlik yapma, çocuklara ve hastaya bakma gibi görevleri yerine getiren kadın hem de ev dışında ücretsiz aile işçisi olarak tarlada, bağda çalışmakta, hayvan bakmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kırsal kadın, tarımsal işgücünün önemli bir bölümünü karşılamakta ve gelişmekte olan ülkelerin gıda ihtiyacını üretmektedir. Kadının kırsal alanda yerine getirdiği pek çok faaliyet çevreyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda kırsal alan kadınları hem çevreyi etkilemekte hem de çevresel bozulma nedeniyle çevrenin olumsuz koşullarından etkilenmektedirler.

Kırsal alanda aile bireylerinin tümünün yaşadığı zorlukları kadınlar daha yoğun yaşamaktadırlar. Çünkü kadın, yerine getirmek zorunda olduğu ve neredeyse tamamının sorumluluğunu taşıdığı ev ve aileye ilişkin görevlerinin yanı sıra, ev dışındaki işlere de yoğun emek harcamaktadır. Özellikle de tarımsal aktivitenin ailenin geçimini sağlayamadığı, erkeğin çalışmak amacıyla uzun ya da kısa süreli olarak köy dışına çıkması gerektiği durumlarda ailenin yükü kadının omuzlarına binmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde bazı ekofeminist çalışmalar bu ülkelerde ortaya çıkan kadın ve çevre sorunlarının nedeninin Batı'nın dayatmacı ve tek tip kalkınma modellerinin erkeğin doğayla bağlantısını koparması ve geleneksel rollerini sürdüremez duruma düşen kadını ve doğayı marjinalleştirmesi olduğunu ileri sürer (Çetin, 2007).

Tarımdaki kadınlar üretim faaliyetlerinin büyük bir bölümünü küçük aile işletmelerinde ücretsiz aile işgücü olarak yerine getirmektedir. Aile işgücünün özelliğine uygun olarak kadın, çalışmaları karşılığında işgücüne ya doğrudan katılmakta veya ücretli olarak başka işletmelerde çalıştığı zaman çalışmasının karşılığını almakta ve bunu genelde de aile başkanı olan erkeğe vermektedir (Yıldırak ve ark., 2002).

Urfa'da gerçekleştirilen bir çalışmada kadınların bitkisel üretimde genellikle çapalama, seyreltme ve hasat işlerinde çalıştığı ayrıca çok yoğun olmasa da sulama, gübreleme, ilaçlama ve ürün değerlendirme gibi işleri de yerine getirdiği gözlenmiştir. Hayvansal üretimde ise, neredeyse bütün işler kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınların bitkisel üretime ortalama günde 7-10 saat arasında, hayvansal üretimde ise 2-3 saat ve ev islerine ise 4-6 saat arasında zaman ayırdığı saptanmıştır. Buna bir de çocuk bakımı eklendiğinde kadının hiç boş zamanının olmadığı söylenebilir (Kara ve ark.2007).

Kırsal kadın bir taraftan temizlik, çocuk bakımı, ekmek yapma, yakacak temini, gıda ve beslenme gibi ev işleri yaparken diğer taraftan bitkisel ve hayvansal üretim, el sanatları etkinlikleri, tarım dışı işler ve gelir getirici faaliyetlerde de (pazarda satmak için mal üretimi, tarım dışı ücretli işçilik, pazarlama faaliyetlerine katılım gibi) bulunmaktadır. Kırsal alanda pek çok işi yerine getiren kadın nadiren ailede ve üretimde söz sahibi olabilmektedir ((Yıldırak ve ark., 2002).

KADIN, TARIM VE ÇEVRE

Dünyadaki doğal kaynaklar insan nüfusunun yaşamını sürdürmesi ve gelişimi için hayati öneme sahiptir. Madenler, canlı türleri ve habitatlar gibi bazı kaynaklar sonlu olduğu için tüketildiklerinde ilelebet yok olurlar. Hava, su ve ağaçlar gibi diğer kaynaklar ise yenilenebilir olmakla beraber, yeniden yetişmeleri, yenilenmeleri ve kirlendiklerinde temizlenmeleri için genellikle dünyanın doğal sistemlerine güveniriz. Günümüzde doğal kaynakların aşırı kullanım ve sömürüsünün etkileri hem yerel hem de global düzeyde hissedilmeye başlanmıştır.

Hava, su, toprak, bitki örtüsü, ormanlar, madenler dünyanın doğal kaynaklarını oluşturur. Kırsal yaşamın doğayla içiçeliği ve hane gelirlerinin azlığı kadının günlük yaşamında doğal kaynakları daha önemli bir hale getirmektedir. Dünyanın bazı yerlerinde doğal kaynakların birincil kullanıcıları kadınlardır. Kırsal alanda hayvan otlatma, yakacak temini, yaylacılık, doğal bitki toplayıcılığı gibi faaliyetler için en önemli doğal kaynaklardan birisi ormanlardır. Ancak sayılan amaçlar için ormanların aşırı kullanımı ormanların zaman içinde yok olması sorununu gündeme getirmektedir.

Kırsal alanda hayvancılık kadınların en fazla yer aldıkları işlerden birisidir. Tüketime dönük üretim yapan kırsal geçimlik sektöründe hayvanların bakımından sorumlu kadınlar aynı zamanda onların yemini temin etmek ve kış için yemleri yazdan depolamak durumundadır. Kırsal bölgelerdeki doğal kaynakların başında hayvanların temel yem girdisini karşılayan meralar önem taşır ve uygun olduğunda yem maliyetinin %70'ine kadarlık bölümü meralar yoluyla giderilebilmektedir (Yıldırak ve ark., 2002). Sınırlı bütçeye sahip kırsal ailede kadın hayvanlarını öncelikle meralarda otlatmaktadır. Ancak meraların aşırı kullanımı zaman içinde kendilerini yenileyememelerine neden olarak kadının görevlerinden olan hayvanlara yem temini güçleştirmektedir.

Her tür tarım sisteminin temelini oluşturan toprak ve su kaynakları ve bu kaynakların korunması sürekli ve gelişmiş gıda üretimi açısından yaşamsal önem taşır. Su, kırsal kesimdeki kadınlar için çok önemli bir önceliktir: kadınlar su taşırlar ve suyun evdeki kullanımını düzenlerler; sulu ve sulamasız tarım ürünleri yetiştirirler; suyun nereden bulunacağını, nasıl depolanacağını, ne zaman kıtlaşacağını ve eldeki suyun aile açısından kullanılabilir olup olmadığını bilirler (http://www.ksgm.gov.tr 2008). Ancak günümüz toplumlarının çevre sorunlarının başında su konusu gelmektedir. Su konusu, Ocak 1992 tarihli Dublin Konferansı'nda "Dublin İlkeleri" adıyla aşağıdaki hususlar benimsenmiş ancak geniş bir uygulama alanı bulamamıştır:

- Hayatın, kalkınmanın ve çevrenin sürdürülebilirliğinde temel rol oynayan tatlı su kaynakları sonsuz ve bozulmaz değildir.
- Su yönetimi, tüm paydaşların katılımıyla gerçekleştirilmelidir.
- Kadınlar, suyun temini, yönetimi ve korunmasında önemli role sahiptir.
- Su, tüm yararlı kullanımları ile ekonomik bir değere sahiptir ve ekonomik bir mal olarak değerlendirilmelidir.

Buna rağmen, kadınların, suya erişimde erkeklere nazaran dezavantajlı oldukları gerçeğinden hareketle, Dublin İlkelerinde kadınlara ayrıcalık tanınmış olması önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (Orhon, 2002).

Kadınların günlük işleri arasında yer alan su getirmek, hayvan yemi ve yakacak sağlamak gibi işler onların ortalama olarak günde 10-12 saatlerini alır. Örneğin Hindistan'da odun evi ısıtmada en önemli enerji kaynağıdır ve evle ilgili enerjinin%65'ini sağlar (Agarwal, 1992).

Tarımda zararlılarla mücadelede kullanılan ilaçlar hem kadınlara hem de çevreye zarar vermektedir. Pamuk ekimi ve toplaması, tütün toplama, pirinç dikimi gibi işler kırda kadının görevleri arasındadır ve kadın bu görevleri esnasında bu ürünlerin yetiştirilmesinde kullanılan pestisitlerin zararlı etkilerine maruz kalır. Zararlılarla mücadelede kullanılan ilaçlar özellikle gebe ve emzikli kadınlarda sağlığı olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca tarımda sıklıkla ve bilinçsiz olarak kullanılan gübre ve tarım ilaçları sadece kadınlara değil çevreye de zarar verir. Bu maddeler yer altı sularına karışarak göl ve akarsuları yaşam ortamı olmaktan çıkarır. Kirli sular tarımsal sulamada kullanılınca toprağın niteliğini bozarak ürün verimini azaltır. Ancak tarımsal nedenlerle kirletilen suların zararı sadece bunlarla sınırlı değildir. Kırsal alanda hem ailede içme ve kullanma suyu, hem de tarımsal alanları sulamak için kullanılan suların kirlenmesi pek çok sorunu da beraberinde getirir. Kadınların evin temizliği ve yemek yapımında kullanılan sular sadece kadınların değil hane halkının tamamının sağlığı üzerinde önemli riskleri taşır. İnsan sağlığına zararlı sulardaki kirletici maddeler, kolera, tifo, dizanteri gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklara, kitle halinde zehirlenmelere neden olur. Kirli sulardan etkilenenler sadece insanlar değil çoğunluğu kadınlar tarafından yetiştirilen hayvanlarda bu sulardan nasibini alır.

Geleneksel cinsiyete dayalı işbölümüne göre çamaşır yıkamak kadınların görevleri arasındadır ve köylerde dere ve akarsular kadınların sıklıkla çamaşır yıkama alanlarıdır. Kirlenen suların çamaşır yıkamada kullanımı bu yolla çeşitli hastalıkların bulaşmasına neden olur. Sonuçta ailede hastalanan bireyin bakımı da kadının görevidir ve kırsal kadının aile içindeki yükü biraz daha artmış olur. Diğer taraftan aynı zamanda sulama amaçlı kullanılan bu sularda çamaşır yıkanması onların deterjanlarla kirlenmesine de neden olur. Yani bir yandan kadınlar suların kirlenmesine neden olurken diğer yandan kirlenen sulardan da olumsuz etkilenirler.

Kırsal alanlarda günlük hayatın akışı içinde sosyal ilişkiler ağı oldukça önemlidir ve kadınların sosyal ilişki ağı erkeklerinkinden daha geniştir. Kadın için bu sosyal ağlar iki açıdan çok önemlidir. Birincisi kadınların sosyal ilişki ağı sıklıkla erkeklerinkinden çok daha belirgindir. Bu ağlar ayrıca kadınların dayanışması için bir birlik sağlar. Kadınların orman koruma grupları böyle ağlar üzerinde başarılı bir şekilde kurulmaya uygundur. İkincisi kırsal kadınların hayatta kalmaları erkeklerden daha çok bu sosyal

ağlara bağımlıdır ve bu nedenle yaşadıkları sosyal çatışmalarda erkeklerden daha çok zorlanırlar ve daha hızlı bu sorunları çözmeye çaba gösterirler. Çünkü kollektif eylemle daha iyi ayakta kalabilirler (Agarwal, 1992).

Türk toplumunda tarımsal aktiviteyle ilgili pek çok iş imece usulü komşu ve akrabalarla gerçekleştirilir. Kadının yerine getirdiği kışlık yiyeceklerin hazırlanmasından (tarhana, salça yapma, erişte kesme vb.) tarlada ürünün toplanmasına kadar pek çok görevi ortaklaşa çalışmayı gerektirir. Ancak ormansızlaşma, çevresel bozulma ve kentleşme gibi etkenler özellikle dağ ve orman köylerinin terk edilmesine neden olarak buradaki nüfusun giderek azalmasına ve kadının sosyal çevresinin küçülerek günlük hayatının zorlaşmasına neden olur.

SONUÇ

Orman, su, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların aşırı kullanımı çevresel bozulmalara neden olduğu gibi kırsal alanda kadınların günlük iş yüklerini de artırmaktadır. Azalan kaynaklarla beraber odun ve hayvan yemi temininde, temiz su sağlanmasında geçen zaman ve enerji artmakta bu da kadınların görevlerini yerine getirememeleri nedeniyle üzerlerindeki baskıyı artırmaktadır.

Her canlı gibi kadınlar da çevrenin tüketicileri olarak çevreyi etkilemekte ve çevre şartlarından etkilenmektedirler. Kadınların çevreyi kullanma biçimleri tipik olarak toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılıdır. Özellikle kırsal alanda kadınlar, doğal kaynakları kullanarak ve yöneterek aileleri ve toplum için yiyecek ve içecek sağlarlar. Ancak yolu, suyu, elektriği, okulu olmayan köylerin varlığı, tarım topraklarının verimsizleşmesi ile ormanların tahrip edilmesi gibi olumsuz koşullar kırsal alanda sorumluluğu çok fazla olan kadınlar açısından oldukça önemli sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca, bu ağır koşul ve sorumluluklar kadınların ilerlemelerinin önündeki en önemli engellerdendir. (http://www.ksgm.gov.tr 2008).

Çevresel bozulmadan kadınlar ve kız çocukları erkeklerden farklı şekilde etkilenir. Bunun birkaç nedeni vardır. Birincisi daha önceden varolan cinsiyete dayalı işbölümüdür. Yoksul köylü ve kırsal alanlarda toplama, harmanlama, gübreleme gibi işler kadınların görevidir. Böyle hanelerde ailenin geçimini sağlamada ve aile ekonomisinde kadınlar önemli sorumluluklara sahiptir. İkinci olarak kırsal hanelerde geçimlik kaynakların (sağlık bakımı ve yiyecekleri içeren) dağıtımda sistematik toplumsal cinsiyetle ilgili farklılıklar vardır. Üçüncüsü kırsal ekonomilerde, tarımsal ve üretim teknolojisiyle ilgili alanlarda en önemli üretken kaynaklara kadın ve erkeklerin erişimde eşitsizlikler vardır. Kadınlar iş piyasasında sistematik olarak dezavantajlı bir pozisyona sahiptir (Agarwal,1992). Yoksulluk kadınların çevreye bağımlılığını artırarak aşırı derecede doğal kaynak kullanımı zorunlu hale getirmektedir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet bağlamında kırsal alanda kadınların yerine getirdikleri günlük aktiviteleri bir taraftan çevresel bozulmaya neden olurken bir taraftan da bu çevresel bozulma günlük yaşamlarını olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKLAR

Agarwal, B., 1992. The Gender and Environment Debate: Lessons From India. *Feminist Studies*, Vol. 18 Issue 1, p119, 40p, 3 Charts

Ansiklopedik Çevre Sözlüğü, 2001. Türkiye Çevre Vakfı Yayınları No. 142, Ankara

Coleman, J.W. ve Cressey, D.R., 1999. *Social Problems*, Longman, United States

Çetin, O. B. 2007. Çevre Sorunu mu? Kadın Sorunu mu? *Sivil Toplum Dergisi*, 5 (20), ss. 135-142

Fatma, Ö.K. ve AKTAS, Y. 2007. Şanlıurfa İlinde Kadınların Tarımsal Yayım Çalışmasından Yararlanmasına Etki Eden Olumsuz Etkenler, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 13(2) : 71 – 8

Humm, M., 2002. *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, Say Yayınları, İstanbul.

Marshall, G., 1999. *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Politika Dokümanı Kadın ve Çevre, 2008. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/cevre.pdf (5.7.2010)

Yıldırak, N.; Gülçubuk, B.; Gün, S.; Olhan, E.; Kılıç, M. 2002. *Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*, http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/publ/kadintarim.pdf (6.7.2010)

Orhon, D.; Sözen, S.; Üstün, B.; Görgün, E.; Karahan Gül, Ö.; 2002. *Su Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma Ön Rapor*, İstanbul.

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-2.pdf (5.7.2010)

Segal, L., 1992. *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*, Çev: Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Serdaroğlu, Ufuk, 2010. Sunuş, "Alınmıştır: *İktisat ve Toplumsal Cinsiyet.(ed Serdaroğlu, U.,* Efil yayınevi, Ankara

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013, 2008. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Ankara. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaleylemplani.pdf (4.7.2010)